

S. ODILONIS CLUNIACENSIS ABBATIS V.

lus est pater inclylus
se vir apostolicus.
Cujus clara confessio
coronatur martyrio
certando legitime,
subacto mundi principe.

Templum ipse virgineum.
Pectus sacravit proprium,
Cœlestis vitæ nuntius
Recte vocatur angelus.

Quorum gaudet nominibus
Pater noster egregius
His nos jungat in æthera,
Christi favente gratia.

Cui sit laus et gloria
Tollenti mundi crimina :
Cum Patre et sancto Spiritu
In sempiterna sæcula. Amen.

Hymnus in Nocturnis.

Christe, cunctorum via, lux sanctorum,
Precibus sacris venerandi Patris
Magni Maioli populo fideli

Gaudia pacis

Mitte de cœlis, veniamque nostris
Largire culpis.

Adsit et nobis gratia perennis
Spiritus almi.

Cujus protecti munere potenti,
Patrum exemplis meritisque celsis,
Pariter arctum mereamus altum
Scandere regnum.

Gloria Patri, genitæque Proli,
Et tibi compar utriusque semper,
Spiritus alme, Deus unus omni
Tempore sæcli. Amen.

In Laudibus. Hymnus.

Maiole, consors procerum
Regum Regi placentium
Inter cœlestes aulicos
Divinitatis conscios,

A

Honoris privilegio
Cœtu junctus monastico :
Sed et choris angelicis
Frueris aula luminis.

Unde, Pater, nos respice.
Pressos peccati pondere;
Depono gravem sarcinam
Leviga conscientiam.

His fascibus depositis,
Mortis solutos vinculis,
Junge nos tuos servulos
Monachis præstantissimis
Cum quibus nos perpetua
Possideamus gaudia,
Christi favente gratia,
Per infinita sæcula. Amen.

B

Ad secundas Vesperas. Hymnus.

Christe, cunctorum pariter tuorum
Palmitum vitis, Deus alme, nobis
Præbe Maioli celebrare tanti
Festa patroni.

Quem tibi nostris placuit diebus
Pluribus signis meritisque dignis
Regibus coram hominumque turmis
Glorificare.

Annas istisque sic interesse
Gaudiis nos perpetuis et amplis
Pro reis gestis merito carere
Ut nequeamus.

Quæsumus, Rector, pietatis auctor,
Noster hic pastor tibi sit precator,
Quo tua nobis pietate cunctis
Crimina dones.

C

Cujus in tanto pia vota festo
Congruit nobis jugiter canendo
Insuper Paschæ tibi duplicatas
Solvere laudes.

Trinitas, Deus unus atque summus,
Sit tibi, Rex, gloria sempiterna,
Qui regis tanta bonitate cuncta
Omne per ævum. Amen.

EPITAPHIUM ADALHEIDÆ IMPERATRICIS

AUCTORE S. ODILONE

(Apud D. Pertz, *Monumenta Germaniæ historica*, Script. tom. IV, pag. 633.)

MONITUM.

S. Odilo, quintus Cluniacensium abbas, celeberrimus monasteriorum sui temporis reformator, Arvernensis circa an. 962, natus, an. 995 Maiolo in

regimine cœnobii Cluniacensis et nobis memoria dignis peractis, ac litteris sacris bene eruditus et

Hieronymi lector, Odilo ejus exemplo (60) Adalheidi imperatrici, quacum ultimis vitæ ejus annis intima charitate conjunctus fuerat, anno 999 defunctæ, epitaphium conscripsit, quo beatam ejus vitam et præcipua facta succincte exposita oblivioni eximeret, et, ut ipse fatetur, alium rei exigendæ aptiorem ad vitam imperatricis scribendam incitaret. Non igitur vitæ historiam integram et accuratam exspectes; sunt præcipua tantum feminæ egregiæ fata strictim recensita (61), opera pia enumerata (62), et ultimus vitæ annus, quo auctor Adalheidam comitatus esso videtur, fusius tractatus (63), sed a viro qui omnia ista aut ab Adalheida (64) aut præsens (65) comperisse censendus est. Liber defuncta imperatrice statim scriptus, ab Odilone Andrea abbati et congregationi Ticinensi, fortasse et reliquis cœnobiis ab Adalheida fundatis, Paterniacensi et Saltzensi, transmissus est. Certe Saltzenses epitaphium noverant, cui sæculo XI medio (66) librum alterum, miracula S. Adalheidis enarrantem adjecerunt (67). Et quare unum Paterniacum, ubi ipse cum imperatrice ultimo vitæ ejus anno moratus fuerat, prætergrederetur? Accedit, quod codices epitaphii, quotquot reperiri potuerunt, textum trifarium præbent, quem ea ratione immutatum fuisse opinor, ut cum Odilo librum suum primo Ticinensibus obtulisset, eum secundis curis recognitum Paterniacum, et aliis parvi momenti correctis Saltziam mitteret. Ticinensis igitur codicis apographa exstant:

1) C. Oxoniensis inter Bodleianos n. 2690 (817, Bodl. Sup. D. Art. 91), signatus, membranaceus in folio sæculi XI, quo ipse anno 1827 usus sum. Complectitur Vitam Odonis abbatis Cluniacensis, credulitatem Odilonis, Odilonis Vitam Maioli, Petri Damiani Vitam Odilonis, Odilonis Vitam Adalheidis, cujus ultimæ sententiæ octo paginis excisis desiderantur, fragmentum Vitæ S. Simeonis et sermones sex Odilonis (68). Textus in universum integer et bonus. Cui consentit.

2) C., olim S. Martini de Campis, quem Martinus Marrier, ejus cœnobi monachus, tanta diligentia in Bibliotheca Cluniacensi Andreae Duchesnii nomen præferente p. 353-362, expressit, ut ad instar codicis, qui hodie inter libros S. Martini de Campis bibliothecæ regiæ Parisiensi illatos desideratur, esse videatur. Epitaphium Ottonis I et Henrici II subjicitur. Editioni isti Chesnius notas paucas aspersit.

3) C. olim Vallicellensis jam inter regios Bruxellenses n. 7460 insignis, et

(60) Hieronymus epitaphium de Blæsilla et Nepotiano edidit libr. II, epist. 22.

(61) Capp. 1-8.

(62) Capp. 9-12.

(63) Capp. 13-23.

(64) Cap. 2: « Sæpe enim inde... cum familiaribus fidelibus conferebat quanta et qualia t. t. passa fuerit, » etc.

(65) Cap. 5: « Hæc quæ de ea dicimus, non modo auditu, sed et visu et experimento cognovimus. Multa ab ea salutis verba audivimus, plurima dona suscepimus, » etc., cf. capp. 15, 19.

4) C. olim S. Salvatoris Aquicinensis, jam bibliothecæ Duacensis n. 792, — uterque Bethmanno referente multas sanctorum Vitas complexus, membr. in fol. maximo sæculi XIII, — ex antiquiore quodam fluxerunt, scripto jubente Attala filia Roberti regis et Constantiæ, Flandriæ comitissa, quæ, monasterio Watinensi prope S. Audomarum constructo et Romæ ab Alexandro II viduæ habitu suscepto, Messanæ obiit. Versus (69) enim in fine Vitæ Adalheidis hilegantur.

Quo vixit more regina Adaluida Romæ,
Odilo quæ vidit abbas, quæ scripta notavit,
Nobis hæc Atala scribi jussit comitissa,
Exemplum vita sibi quo captaret in ista,
Nolle malum, sed velle bonum deducere seclum.
Regnet cum Domino semper laudanda virago,
Quæ pravos vitat, justos imitarier optat.

B Librum Bruxellensem Bethmannus in usus nostros exscripsit.

Ii quatuor codices, paucissimis exceptis, inter se consentiunt, et soli omnium litteras Odilonis ad Andream præbent; a quibus reliqui omnes certis locis recedunt. Propius tamen ad Ticinenses libros alii tres, quos Paterniacenses vocare liceat, accedunt:

4) C. Bibl. regiæ Parisiensis inter Supplementa Latina n. 854, mbr., in fol. longiori sæculi XI, Vitas SS. Amalbergæ, Hildulfi Trevirorum archiepiscopi, Adalheidæ, Odiliæ, Liutwini Treverici archiepiscopi, Willehaldi (70), aliaque manu Albani et Celsi complexus, a Waitzo in usus nostros anno præterito conversus est.

5) C. bibl. universitatis Wirtzedurgensis inter Theologos in fol. n. 34, mbr., sæculi XI, olim *sancti Petri in Wissenburg*, Vitæ Adalheidæ epitaphium Ottonis præmittit. Usus sum eo an. 1835. Ejusdem codicis lectiones docti Bollandiani sæculo XVII in schedas suas retulerunt, quas in cod. regio Bruxellensi n. 8978 hodieque haberi Bethmannus vidit.

6) C. bibl. Palatinæ Vindobonensis inter historicos profanos n. 994, jam n. 622 signatus, mbr., sæc. XI, paginis 1-3 epitaphium Ottonis, 3-26 epitaphium Adalheidæ continet, locis aliquibus adrasum, quod in usus nostros converti fecit Chmelius noster.

Ab his iterum lectionibus nonnullis et libro Miraculorum addito codices Saltzenses recedunt:

7) C. olim SS. Mauritii et Germani Spirensis, cujus apographum in usum doctorum Bollandianorum sæc. XVII confectum Bethmannus in codice regio Bruxellensi n. 8976 reperit, et æque ac proximum

(66) Anno 1058, ut videtur, scilicet ante annum 1057, Ottonis ducis de Swinworth, quem auctor vivum celebrat, emortualem.

(67) Leopoldum Babenbergensem in libro De veterum principum Germanorum fide et religione librum Odilonis laudasse Chesnius adnotavit.

(68) Vide Annales nostros VII, p. 418, 419.

(69) Versus Garini clerici in Bruxellensi inscribuntur.

(70) Textus cum editione nostra SS. II, 377, sqq., consentit.

exscripsit. Ultima codicis inde a voce capituli 22 *fulyorem* exciderunt.

8) C. olim Bodecensis in Westfalia apographum Bollandianum in bibl. regia Bruxellensi n. 8977 signatum, et

9) C. olim S. Magni Ratisponensis a Canisio in *Lectionibus Antiquis* tom. V, II, p. 395, et edit. alterius tom. III, I, p. 73, expressus, textum minus purum exhibet, quem Leibniti in *SS. Brunsv. I*, 262 sqq. repetivit. Ultimo nominandus venit.

10) C. Einsidlensis, mbr., sæc. xv, ab Hartmanno

Annalibus Ereni an. 1612 subjectus, qui cum Canisii textu plurimum consentit.

Breve Vitæ et Miraculorum excerptum sub titulo *Vitæ sancte Adelhaydis* 4 foll. in 8° Durlaci sæculo xv prodiit.

Optimis his subsidiis ita usus sum ut, lectione codicum Ticinensium in textu expressa, lectiones Paterniacenses et Saltzenses, quæ in omnibus septem exstant, singulis capitibus subjicerem, quæ vero nonnisi in Saltzensibus aut uno alterove codice occurrunt lectionum varietati inseri facerem. Capitum divisionem in codice Vallicensi oblatam, rejecta Canisiana, retinui.

EPITAPHIUM OTTONIS MAGNI IMPERATORIS ⁽⁷¹⁾

Hoc tegitur loculo divus et maximus Otto ¹,
Fortis ² in imperio, David ut ³ tempore prisco,
Clarus ut ipse sophus Salomon et pacis amicus;
Obtat ⁴ Ezechie (72) majori præditus hic spe,
Ut pax eveniat, verum per sæcula ⁵ crescat.
Phase ⁶ (73) sat celebre fecisse scribitur, ecce,
Atque suas ferias primus sub sole Josias;
Illud non solum, sed mystica facta priorum,
Regna prius moderans, legum sacra jura reformans,
Ad lucem celebrat (74), mundum celebrando coronat.
Quod habuit melius unquam Germania tellus,
Felix Italia, tu cum muliere beata (75)
Cœpisti. Tumidum studiose rinocerotem (76)
Et mitem reddit, qui plurima regna subegit,
Sarmatas edomuit, Christo servire coegit.
Pellere demonium, crucis insignire triumphum.
Ungros ⁷ debellans, victricia signa reportans,
Eripuit fidei sacræ vocitamine dignos,
Innumeros populos, diro ⁸ discrimine pressos.

B Tu quondam domina ⁹ felix et splendida Roma,
Præstitit Otto tibi pariter cum conjugē sancta,
Ut referas solito sceptrum mundi et diadema.
Tripudiat cunctus ¹⁰ tanto sud cæsare ¹¹ mundus;
Pax sublata perit, cum maximus Otto recessit.
Dum repetit ¹² Maius lugubres ex ordine Nonas,
Cæsar ad æthereas rapitur pius Otto catervas,
Mauricio ¹³ ducente suo sociandus in alto
Ipsi, cui ¹⁴ cessit propriam, quam conspicis, aulam.
Conjunge ¹⁴ tu celebris, tu namque propagine felix,
Lætatur mundus, cum nascitur Otto secundus.
Tertius imperitat; cælum jubilando resultat.
Sed nunc stemma tuum claro moderamine mundum
Protegit, agustat ¹⁵, ditat sublimat, honorat;
Cui pater ille tuus, HEINRICUS nomine dictus,
Cesserat hoc nomen, cui tu quoque cedis honorem.
C Dum ¹⁶ stabit rutilus eous et ultima tellus,
Pontus et astra poli, plangent te climata cosmi ¹⁷.

EXPLICIT ¹⁸.

INCIPIIT ¹⁹ PRÆFATIO ²⁰ IN VITA ²¹ DOMNÆ ADALHEIDÆ ²².

Domno ANDRÆ ²³ venerando abbati, cunctisque
fratribus sibi commissis, in suburbio Tricinensis

urbis, Domino et Salvatore nostro devote famular-
tibus, frater ODILON, Cluniensium ²⁴ pauperum cur-

VARIÆ LECTIONES.

¹ Enituit mundo d. vel m. O. 2. ² Mortis 2. ³ in 2. ⁴ Obta 2. Obtat [scilicet more] ezechie 5. 6. ⁵ secla. clarescat 2. ⁶ Fase 2. ⁷ Hungros 2. ⁸ magno 2. ⁹ dominans 2. ¹⁰ cunctis... mundis 2. ¹¹ cæsare 5. ¹² recitat 2. 6. ¹³ hi duo versus desunt 2. ¹⁴ Conjunge 2. 6. ¹⁵ augustat 2. 6. ¹⁶ Cum 2. Quam 6. ¹⁷ totus hic versus litera majori scribitur in 5. ¹⁸ vox deest 2. 5. In codice 2. hæc Heinrico II defuncto addita leguntur :

Omne quod est plangat, quod posse plangere constat.
Plangere qui nescit Deus est, his planctibus adsit,
Ut relevet casus palitur quos principe mundus
Heu moriente, preces quam propter fundite, fratres!
Cæsar, Heinricus patrum de nomine dictus
Plangitur, augustus divus celebrisque venustus,
Victor et invictus, Dei fulgore coruscus.
Clamitet hunc luctus Hieremie fame susus,
Commendent domino Davidica cantica Christo,

Jungant virgineo Salomonis et oscula sponso
Cujus in obsequio construxit corde benigno
Plurima divinis famulamina cultibus apta.
Ex quibus est templum præclaro schemate tectum,
Intus et exterius gemino decoramine comptum,
Quem tremuit mundus, jacet in quo carne sepultus.
Spiritus æthereæ felix congundet in aula.
Suscepturus eam posuit quam tempore glebam,
Ut capiat veræ cum sanctis præmia vitæ.

¹⁹ tota præfatio deest in 4-10. ²⁰ prologus 3. ²¹ v. A. imperatricis 3. ²² Adalheidæ nonnunquam 1. scribit. ²³ Andræ 1. ²⁴ ita 1. 2. 3. dt Odilo ipse in charta foundationis cænobii Voltæ a. 1025. ap. Mabili. Acta SS. O. S. B. VI, 1 p. 634.

NOTÆ

(71) Cod. bibl. Palat. Vindob. E maximi O. Augusti imperatoris.

(73) cf. 4. Reg. 19, 15, sqq. Ies. 38, 10.

(73) i. e. pascha cf. 4. Reg. 23, 22. et 2. Paral. 35,

v. 18.

(74) Otto.

(75) Adalheida.

(76) Berengarium?

ctorum peripsima ²⁵ (77), præsentis vitæ prospera et sempiterna gaudia.

Epitaphium domnæ nostræ Adalheidæ, imperatricis Augustæ, descriptum stilo paupere vestræ fraternitati curavi transmittere, ratum fore dijudicans, ut apud vos ejus continua recolatur memoria, cujus industria atque prudentia vestri monasterii a fundamentis creverunt ædificia, cujusque sustentamini ²⁶ larga continuaque ²⁷ munificentia. Non enim ad hoc tam grandem ²⁸ materiem vili brevique ser-

monem perstrinximus, ut ad laudem tantæ virtutis atque nobilitatis oratio nostra sufficiat, sed ut aliquis inde vir adeo eruditus occasionem scribendi suscipiat, qualinus res eminentes, eminentioribus enucleata sermonibus, imperatricum ac reginarum sonet in auribus, ut dum magna de magnis audierint, et eam ²⁹ de qua loquimur gressibus honestatis sequi studuerint, saltem per eas cura domestica vigeat, sicut per eam res publica longe lateque valebat.

EXPLICIT PRÆFATIO ³⁰.

INCIPIIT TEXTUS EJUSDEM LIBRI

1. In hujus igitur ætatis nostræ temporibus cuncta disponens totiusque ³¹ honoris et honestatis largitor Dominus, primo Ottone in sceptris feliciter agente, Romanæ rei publicæ in femineo sexu præstitit venerabile decus. Multorum etenim bonorum tunc accidentium atque virtutum, post Deum, auctrix ³² divæ celebrisque ³³ memoriæ Adalheidæ extitit imperatrix. Quam cum memoriæ succedentium scriptis commendare satagimus, timeo ne digne ³⁴ reprehendamus, ideo quia tantæ nobilitatis atque virtutis materiem minus idonei paupere stilo explicare conamur. Quisquis ³⁵ nos reprehenderit, utpote reprehensionis ³⁶ dignos, sive propter incultum sermonem, seu propter rem noviter inceptam, et propter naturalis eloquii simplicitatem, sciat procul dubio, sciat ³⁷ quia non invitavit nos ad hoc humanæ laudis appetitus, sed veræ et ³⁸ sincerissimæ caritatis affectus. Si abhorre vis, ut quippe merito debes, lector, nostri ingenioli rusticitatem, attende ipsius, quam commendare cœpimus ³⁹, mentis et corporis nobilitatem. Si enim vis expectare ⁴⁰ virum tanta eloquentia vel sapientia præditum, qui hujus femine possit convenienter describere vitam, necesse est aut Cicero rethor revocetur ab inferis, aut Ieronimus presbiter transmittatur e ⁴¹ superis. Si enim ille sanctus et incomparabilis in divina et humana sapientia ⁴², sacer Ieronimus, D

B Eustochiam ⁴⁴, Marcellam quoque et Melaniam, Fabiolam quoque et Blesillam, Latam ⁴⁵, et Demetriadem ⁴⁶ (78) septiesque ⁴⁷ percussam commendare curavit libris et epistolis, commendare utique istam haud voluminibus paucis. Si enim deest talis ut Ieronimus, aut aliquis alius liberalibus disciplinis adeo eruditus, qui possit digne tantæ femine mores et vitam describere, aggrediamur ⁴⁸ nos indocti, Deo juvante ⁴⁹, pro posse ⁵⁰.

2. Hæc, regio ac religioso stemate (79) orta, cum adhuc esset juvenula et sextum decimum ⁵¹ ætatis suæ ⁵² ageret ⁵³ annum, Deo donante adeptæ est ⁵⁴ regale matrimonium, juncta scilicet regi Dothario, Hugonis ditissimi regis Italici filio. Ex cujus contubernio filiam habuit (80), ex qua Lotharius ⁵⁵, rex Francorum, Ludovicum ⁵⁶ regem genuit, qui sine liberis mortuus, regio more Compendio dinoscitur fuisse sepultus. Supradicto vero Lothario ⁵⁷ ante annum circiter tertium postquam domnam ⁵⁸ Adalheidam duxerat defuncto, remansit ipsa vidua viro, privata regno ⁵⁹, destituta maritali solatio ⁶⁰. Affuit ei persecutio mordax, quæ solet purgare electos veluti aurum fornax ⁶¹. Affuit ei, ut vere fatear, nutu divino exterius corporalis ⁶² afflictio, ne intus cremaret ⁶³ eam, utpote juvenulam, incentiva ⁶⁴ carnis libido. Voluit ⁶⁵ eam Dominus tot verberibus D

atteri, ne secundum sententiam apostoli Pauli esset vivens vidua in deliciis mortua (*I Tim. v, 6*). Vo-

VARIE LECTIONES.

²⁵ peripsema 2. ²⁶ sustentamine 2. ²⁹ continuatim 3. continuat in m. 2. ²⁸ roagnam 3. ²⁹ ea 1. ³⁰ prologus. I. vita Adalheidæ nobilissimæ imperatricis 3. Incipit vita sanctæ Adalheidæ augustæ 5. 6. Incipit prologus in vitam sanctæ Adalheidis imperatricis 7. 8. 9. 10. ³¹ totius 7. 8. 9. 10. ³² autrix 5. 6. ³³ celebris 3. ³⁴ indigne 3. ³⁵ Q. ergo n. 4. ³⁶ reprehensionem 4. reprehensione 5. 7. 8. 9. 10. ³⁷ deest. 3. ³⁸ ac 4. ³⁹ cupimus corr. cupimus 1. cepimus et cœpimus reltqui. ⁴⁰ expectare deleta s 1. ⁴¹ ex 7. 8. 9. 10. ⁴² deest 7. 8. 9. 10. ⁴³ paulum 1. ⁴⁴ eustochium 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. ⁴⁵ lettam 1. ⁴⁶ demedriadete corr. demetriadem 1. ⁴⁷ septiesque deleta que 1. septies 7. 8. 9. 10. ⁴⁸ adgr. corr. aggr. 1. adgr. 2. ⁴⁹ donante 4. ⁵⁰ posse. Explicit Prologus. Incipit vita. Hæc 7. 8. 9. 10. ⁵¹ sextum LEIBN. ⁵² deest. 4. ⁵³ duceret 3. ⁵⁴ deest 7. 8. 9. 10. ⁵⁵ hlotarius 4. 5. ⁵⁶ lutho::uicum 4. ludowigum 7. 8. 9. 10. ⁵⁷ hlothario 4. 5. ⁵⁸ sanctam 7. 8. ⁵⁹ p.r. deunt 7. 8. 9. 10. ⁶⁰ consilio 4. 7. 8. 9. 10. consilio et solatio 6. ⁶¹ fornax. [Non ergo accidit ei tale quid propriis exigentibus culpis, sed, ut credimus, potius ex accidentibus divinæ providentiæ donis.] Affuit codd. 4-10. ⁶² corporis 3. ⁶³ cremasset 3. ⁶⁴ deest 4. ⁶⁵ V. enim e. 7. 8. 9. 10.

NOTÆ.

(77) Id est immunditiæ, ultimus.

(78) De muliere Vercellensi septies icta v. S. Hieron. epist. 49, ad Innocentium, t. III ep. 7,

DUCHESNE.

(79) Welforum in Burgundia.

(80) Emmam.

luit enim eam paterno affectu tot perpeti⁶⁶ pericula, A ne esset indigna illa filiatione⁶⁷, de qua loquitur Scriptura: *Castigat Dominus omnem filium quem recipit* (Hebr. xii, 6). Sæpe enim⁶⁸ inde gratias Deo referebat, et cum familiaribus fidelibus⁶⁹ conferebat⁷⁰, quanta et qualia tunc temporibus passa fuerit⁷¹, et quam misericorditer eam Dominus de manibus inimicorum suorum liberaverit⁷². Judicabat enim oportunius sibi fuisse, ut ad tempus temporalibus fuisset occupata anxietatibus, quam vivens in deliciis perpetuæ mortis esset subdita legibus.

3. Postquam enim mortuus est Lotharius^{73,74} (an. 950), vir ejus, honorem regni Italici adeptus est quidam vir nomine Beringarius⁷⁵, qui habebat conjugem⁷⁶ nomine Willam. A quibus indecenter⁷⁷ innocens capta, diversis angustiata cruciatibus, capillis⁷⁸ cæsariæ⁷⁹ detractis, pugnis frequenter agitata⁸⁰ et calcibus, una tantum comite famula ad ultimum tetrus inclusa carceribus (an. 951, April. 20); liberata divinitus, postmodum ordinante Deo imperialibus est sublimata culminibus. In ipsa enim⁸¹ nocte qua educebatur de carcere (81), indicit in quandam⁸² paludem⁸³. Ubi per dies et noctes sine cibo et potu mansit⁸⁴ perseverans, auxilium a Deo sibi subvenire⁸⁵ deprecans. Tali cum esset detenta⁸⁶ periculo, venit quidam subito piscator navigio⁸⁷, deferens in navicula piscem qui vocatur sturio (Aug. 20). Quas cum vidisset (82), interrogavit quæ essent aut quid ibi agerent. Dederunt sibi responsum, secundum instantem necessitatem satis congruum: « Videsne quod hic humano consilio peregrinamur⁸⁸ destitutæ, et quod durius est, solitudine periclitamur et fame? Si potes, aliquid nobis victus impende; sin autem, ⁸⁹ solatium⁹⁰ præbe » Qui misericordia super eas motus, sicut ipse a quo mittebatur fuerat quondam super pauperes in deserto fame periclitantes Christus, dixit eis: « Nichil nobis adest ad victus necessaria nisi tantum piscis et aqua. » Habebat ignem secum, sicut solent illi qui piscationis exercent negocium. Accensus est ignis, præparatus est piscis. Sumpsit cibum regina, servivit piscator et famula.

4. Dum hæc⁹¹ agerentur, supervenit quidam clericus, qui ei⁹² fuerat captivitatis et fugæ socius, nuncians adesse exercitum militum armatorum; D

qui eam cum gaudio accipientes, duxerunt⁹³ secum ad⁹⁴ quoddam inexpugnabile castrum (83). Postea enim consulto Italicorum principum, præveniente gratia Cei, de solio regni ad arcem pervenit imperii (an. 962, Febr. 2). Hæc enim Augustarum omnium Augustissima nominari et venerari est digna.

Nemo ante illam
Cervicosam Germaniam
Has cum suis principibus
Ottonem, regem nobilem,
Ex quo genuit filium,
Ita auxit rem publicam,
Ac secundam Italiam,
Romanis subdidit⁹⁵ arcibus.
Romæ præfecit cæsarem,
Imperio dignissimum.

5. De nobilitate carnis satis dicta sufficiant. Nobilitatem vero mentis quomodo vel qualiter exercuit, mortalium nemo dicere sufficit. Sed ut pro modulo compendiose loquar:

Spe fideque certa, atque⁹⁶ gemina pleniter caritate [referta⁹⁷,

Justa satis, fortis, prudens nimiumque modesta
Extitit, et vixit felix, dum secula rexit,
Auxilio Domini moderantis climata cosmi.

Prolata tamen Salomonis sapientis famine⁹⁸, huic sanctissimæ conveniunt feminae: *Manus suas, inquit, aperuit inopi, et palmas suas extendit ad pauperem. Non timebit domui suæ a frigoribus nivis, omnia enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus. Stragulatam vestem fecit sibi, byssus et purpura indumentum⁹⁹*

C *ejus. Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus¹⁰⁰ terræ. Fortitudo et decor indumentum ejus et ridebit in die novissimo. Os suum aperuit sapientiæ, et lex clementiæ in lingua ejus¹⁰¹. Consideravit¹⁰² semitas domus suæ, et panem otiosa non comedit. Surrexerunt filii ejus, et beatissimam prædicaverunt, et vir ejus laudavit eam. Multæ filix congregaverunt divitias, tu supergressa es universas (Prov. xxxi, 20-29). Hæc enim quæ de ea dicimus, non modo auditu, sed et¹⁰³ visu et experimento cognovimus. Multa ab ea salutis verba audivimus, plurima dona suscepimus. Sæpe enim¹⁰⁴ indigentibus nummo, fecit esse¹⁰⁵ divites auro; carentes enim¹⁰⁶ aliquando cottidianis sumptibus, fecit esse claros*

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶ pati 7. 8. 9. 10. ⁶⁷ filiatione divina de codd. 4-10. ⁶⁸ etenim 7. 8. 9, 10. ⁶⁹ deest 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. ⁷⁰ referebat corr. conf. 1. ⁷¹ fuerat 2. 7. 8. 9. 10. ⁷² liberaverat corr. — rit. 1. liberaverat 2. 5. 6. 7. 8. 9. 10. ^{73,74} hlotharius 4. ⁷⁵ berengarius 3 berengarius corr. berengerus 4. berengerus 7. ⁷⁶ uxorem 7. 8. 9. 10. ⁷⁷ deest. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. ⁷⁸ capillorum c. detracta 4. ⁷⁹ cæsariæ corr. — rie 1. cæsariæ distractis 7. 8. 9. 10. ⁸⁰ exagitata 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. ⁸¹ deest. 7-10. ⁸² cujusdam harundineti pal. codd. 4-10. ⁸³ palude 4. 5. 6. paludem cum una ancilla 8. ⁸⁴ permansit 1. ⁸⁵ subvenire corr. venire 1. ⁸⁶ de tanto corr. detenta 1. ⁸⁷ piscator cum limbo deferens codd. 4-10. ⁸⁸ deest 7-10. ⁸⁹ a. minus 8. 10. ⁹⁰ solatium nobis præbe cod. 4-10. ⁹¹ h. ita a 7-10. ⁹² ejus 4-10. ⁹³ ejus deduxerunt 4-10. ⁹⁴ in 6-10. ⁹⁵ subdit 6. ⁹⁶ atque gemina pleniter caritate r. deleta caritate 1. ⁹⁷ speque fido certa gemina caritate referta codd. 4-10. ⁹⁸ famina 2. 9. 10. ⁹⁹ vestimentum 3. 10. ¹⁰⁰ senioribus 1. 2. ¹⁰¹ ejus et cetera. Hæc media desunt 4. ¹⁰² considerat 5-10. ¹⁰³ deest 4. 5. 6. ¹⁰⁴ deest 4. ¹⁰⁵ esse — fecit desunt 1. 2. 3. ¹⁰⁶ deest 3. 4. 5. 6.

NOTE.

(81) Castri Gardæ. Donnizo.
(82) Scil. piscator.

(83) Canusium Leo Ostiensis et Donnizo nominant.

honoribus. Hæc ¹⁰⁷ ad decorem mundi, primi et A maximi Ottonis, toto orbe famosissimi ¹⁰⁸ imperatoris ¹⁰⁹, conjux, et ad multorum profectum ¹¹⁰⁻¹¹¹ imperatorum genitrix, illa meruit benedictione potiri, quam meruisse perfrui legibus Tobiam in ejusdem patris volumine, videlicet ut videret filios filiorum usque in tertiam ¹¹² generationem.

6. Postquam enim ¹¹³ augustissimus Otto universæ carnis ingressus est vianam (an. 973), augusta cum filio Romani imperii feliciter diu gubernavit monarchiam. Sed postquam divino nutu ipsius augustæ meritis et industria solidatus ¹¹⁴ fuerat Romani imperii ¹¹⁵ principatus, non desuerunt viri iniqui, qui inter eos nisi sunt seminare ¹¹⁶ discordiam. Quorum deceptus adulatione, recessit corde cæsar a matre. Si commendarem litteris, quanta et qualia passa fuerit ¹¹⁷ tunc ¹¹⁸ temporis, derogare videremur speciem tanti generis. Non enim debemus perstringere stilo, quod cito sedavit humilis satisfactio. Filium diligens, auctores discordiæ ferre non valens, secundum Apostoli præceptum dans ad modicum iræ locum (Rom. xii, 19), paternum decrevit expetere regnum (an. 978). Ubi a fratre, rege scilicet Chuonrado ¹¹⁹, et nobilissima Mahilde (84) ejus conjugè benigne et honorabiliter est suscepta. Tristabatur de absentia ejus Germania, lætabatur in adventu ejus tota Burgundia ¹²⁰ exultabat Lugdunus ¹²¹ philosophiæ quondam mater et nutrix urbs inclita ¹²², necnon et ¹²³ Vienna nobilis sedes regia.

7. Postmodum vero Cæsar Otto, ductus pœnitentia, direxit legationem regi avunculo et sanctæ recordationis patri Maiolo (an. 980), sub celerissima festinatione obnixius deprecans, ut gratiam matris, quam suis ¹²⁴ exigentibus culpis ¹²⁵ perdidit, eorum interventibus ¹²⁶ promereri posset; orans iterum eos et ¹²⁷ obsecrans, ut ¹²⁸ quantocius possent una cum augusta matre Papiam ¹²⁹ ei studerent occurrere. Tantorum enim virorum usa consilio, apud Papiam (85) tempore statuto ¹³⁰ occurrit mater filio (Dec.). Quo cum mutuo se cernerent, flendo et lacrimando, toto corpore solo prostrati, humiliter se salutare cœperunt. Affuit in filio humilis pœnitudo, erat in matre liberalis ¹³¹ remissio; permansit in utrisque de cætero perpetuæ pacis indivisa ¹³² connexio.

8. Non post multum ¹³³ vero temporis (an. 983.) unico orbata ¹³⁴ filio, cui successit ¹³⁵ tercius ex Græca genitus Otto. Igitur reciduis ¹³⁶ diu afflicta verberibus, non possumus enarrare per singula, quot et qualia post mortem filii sibi successerunt incommoda. Licet illa imperatrix Græca sibi et aliis fuisset satis utilis et optima, socru tamen Augustæ fuit ex parte contraria. Ad postremum vero cujusdam Græci (86) aliorumque adulantium consilio fruens, minabatur ei quasi manu designando dicens: « Si integrum annum supervixero, non dominabitur Adalheida in toto mundo, quod non ¹³⁷ possit circumdari palmo ¹³⁸ uno. » Quam sententiam inconsulte prolata divina censura fecit esse veracem. Ante quatuor ebdomadas Græca imperatrix ab hac luce discessit (an. 991, Jun. 15); Augusta Adalheida superstes felixque remansit. Perseverabat ¹³⁹ discrimina mundi lugens et desletis, curam tamen Romani imperii necessario gerens. Otto vero tercius, unici sui filius, a primatibus regni felicissime et honestissime educatus, nihil erga illam egit, nisi quod illam et illum decuit. Iccirco meritis aviæ ¹⁴⁰ et industriæ ¹⁴¹ primatum ¹⁴², Romanum ¹⁴³ adeptus est principatum (an. 996, Mai. 21). Ab ipsa enim ætate primæva jam dicta imperatrix multa ab extraneis sive a ¹⁴⁴ domesticis fuerat perpessa, ut posset ¹⁴⁵ dicere cum Propheta: *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea* (Psal. cxxviii, 1) et ¹⁴⁶ cætera. Dicebat enim sæpe illud Apostoli ¹⁴⁷: *Existimo enim quod non sint ¹⁴⁸ condignæ passionibus hujus temporis ad superventuram ¹⁴⁹ gloriam, quæ revelabitur in nobis ¹⁵⁰* Rom. viii, 18). *Si compatimur, et conregnabimus* (II Tim. ii, 12); et iterum: *Si fuerimus socii passionum ¹⁵¹, erimus et consolationum* (II Cor. i, 7). Multis bonum ¹⁵² pro malo reddidit, et secundum Domini ¹⁵³ præceptum, peccantibus in se ante solis occasum dimisit (Ephes. iv, 26). Nichil ex objectis injuriis sibi reservabat, sed totum Domino committebat, sciens ¹⁵⁴ esse dictum a Domino per prophetam: *Michi vindictam ¹⁵⁵, ego retribuam* (Rom. xii, 9). Parcite, quæso, quibus pepercit! Et dicamus pro tempore, quibus in adversitatibus quibusve studiis in prosperitatibus inservire contendit. Quot enim in primis cum cæsare, deinde ¹⁵⁶ cum filio et D filii filio, Ottonum ¹⁵⁷ videlicet augustorum et cæsa-

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁷ hæc enim ad codd. 4-10. ¹⁰⁸ famosissima 7-10. ¹⁰⁹ deest. 5. 7-10. ¹¹⁰⁻¹¹¹ profectum 5. 7-10. ¹¹² l. et quartam g. 4. ¹¹³ deest 1. ¹¹⁴ solidatum 4? 5-10. ¹¹⁵ pr. imperium 4-10. ¹¹⁶ disseminare 7-10. ¹¹⁷ sit 7-10. ¹¹⁸ deest 4. ¹¹⁹ Conrado hic 1. ¹²⁰ burgundia 1. ¹²¹ lugdunum 7-10. ¹²² u. i. desunt 7-10. ¹²³ deest 4. ¹²⁴ propriis 7-10. ¹²⁵ meritis 4. ¹²⁶ interventu 4. interventionibus 7-10. ¹²⁷ i atque o. 4. ¹²⁸ et 1. ¹²⁹ papiam 1. sapius. ¹³⁰ constituto 7-10. ¹³¹ liberaris 5. ¹³² deest 6-10. ¹³³ multo post 4. ¹³⁴ o. est f. 7-10. ¹³⁵ succedit 3. ¹³⁶ recidivis 5-10. est vox eadem. ¹³⁷ deest 4. ¹³⁸ palmo 7-10. ¹³⁹ perseverabat autem discrimina cod. 4-10. ¹⁴⁰ avm constanter 3. ¹⁴¹ industrie 4. ¹⁴² primarum 4. ¹⁴³ romani imperii codd. 4-10. ¹⁴⁴ jam 3. ¹⁴⁵ possit 4. 7-10. ¹⁴⁶ et c. desunt 4. ¹⁴⁷ apostolicum 4-10. ¹⁴⁸ sunt 2. ¹⁴⁹ superfuturam 2. ¹⁵⁰ nobis. Et alio loco: *Si cod.* 4-10. ¹⁵¹ passionis — consolationis 4-10. ¹⁵² bona p. malis 4. ¹⁵³ apostoli 7-10. ¹⁵⁴ sciens 1. ¹⁵⁵ v. et ego 7-10. ¹⁵⁶ inde 2. 7-10. ¹⁵⁷ ottonem 1.

NOTÆ.

(84) Filia Ludowici IV, Gallorum regis.
(85) Otto d. 5 Decembris a. 980 Ticini commoratus est; eum Pascha a. 981 cum matre et uxore

Romæ celebrasse, ex fonte antiquo Halberstadiensi Chronographus Saxo refert.
(86) Joannis Calabritani.

rum Deo annuente possederat regna, tot ex propriis sumptibus ad honorem Regis regum condidit monasteria.

9. In patris vero, Rodulfi ¹⁵⁸ videlicet ¹⁵⁹ nobilissimi regis, et domni Chuonradi ¹⁶⁰ fratris regno ¹⁶¹, loco videlicet Paterniaco (87), ubi matrem reginam vocabulo ¹⁶² Bertham ¹⁶³ (88), Deo in omni humilitate ¹⁶⁴ devotam, sepulturæ tradidit, in honorem Dei genitricis monasterium condidit, et sanctissimo patri Maiolo suisque successoribus sua munificentia et fratris sui Chuonradi regis præcepto ordinandum, perpetuo commisit ¹⁶⁵ (89). Postmodum (*an.* 981) in Italia juxta Ticinensem urbem monasterium a fundamentis ¹⁶⁶ incepit et ad honorem Salvatoris mundi honorifice imperiali auctoritate et sua largissima ¹⁶⁷ donatione perfecit, prædiis et ornamentis amplissime ditavit ¹⁶⁸, ac jam dicto patri ¹⁶⁹ Maiolo ordinandum regulariter tradidit (90). In Saxonia vero post discessum ¹⁷⁰ jam dicti rei publicæ principis, cooperante unica ¹⁷¹ sapientissima et prudentissima filia (91), sanctimonialium cœnobiis plurima contulit dona.

10. Ante duodecimum circiter obitus sui annum (*an.* 987), in loco qui dicitur Salsa (92), urbem decrevit fieri sub libertate Romana (23), quem affectum postea ad perfectum perduxit effectum. In ipso etiam ¹⁷² loco monasterium a fundamentis miro opere condidit, et ad honorem Dei et apostolorum principis, tertio imperante Ottono nepote ¹⁷³ suo in præsentiarum secum ¹⁷⁴ assistente ¹⁷⁵, quarto decimo Kalendarum Decembris (94) augustissime et devotissime a Wideraldo ¹⁷⁶ Argentinæ civitatis episcopo consecrari ¹⁷⁷ jussit (*an.* 996, Nov. 18). Et ut majori auctoritate per succedentia ¹⁷⁸ temporum ¹⁷⁹ esset ille sacer locus subnixus ¹⁸⁰, cum præfate cæsare est etiam episcoporum conventus a sæpe dicta et sæpe dicenda Adalheida augusta, ipsius cæsaris avia, con-

vocatus. In ipso vero ¹⁸¹ monasterio claustrum monachis satis aptum præparavit, et secundum regulam sancti Benedicti ordinare decrevit. Abbatem ibi præfecit nomine Ecce magnum ¹⁸² (95), boni testimonii virum, humana scientia et divina sapientia doctum, quem in divinis litteris habere voluit assidue præceptorem. Ipsum vero monasterium ¹⁸³ adeo ditavit et nobilitavit prædiis, ædificiis, auro et gemmis, et ¹⁸⁴ vestibus preciosissimis, aliisque variis ornatum suppellectilibus ¹⁸⁵, ut nichil decisset illo in loco Deo famulantibus. Quattuor (96) quod ¹⁸⁶ supervixerat ¹⁸⁷ annos Creatori suo sua seque dando, pauperes Christi et servos sibi adquisivit amicos, ut cum ¹⁸⁸ temporalia deficerent, in æterna tabernacula ¹⁸⁹ eam reciperent ¹⁹⁰.

11. Cum igitur summis rei publicæ fascibus implicata teneretur, variis miserorum et inopum anxietatibus subsidia præbere non dedignabatur. Cumque mirificis, ut imperiali dignitati congruebat, varet ¹⁹¹ corpus decorare indumentis et preciosissimis caput redimere ¹⁹² gemmis, talibus nolebat se gravare ¹⁹³ implicamentis; sed aut pauperibus largienda decernebat, aut dominicæ crucis vexilla ¹⁹⁴ et Christi Evangelia ¹⁹⁵ exinde adornari ¹⁹⁶ parabat ¹⁹⁷; sedula imitatrix sui existens Redemptoris, qui cum esset omnium altissimus, humanitatis abjecta perpeti ¹⁹⁸ non est dedignatus. Innumeris præterea tam canonicorum quam etiam monachorum et sanctimonialium cœnobiis, circumquaque per diversas orbis partes constitutis, plurima largiebatur beneficia ¹⁹⁹, quatinus Deo famulantium agmina ejus munifica dapsilitate recreata, liberius sibi reique publicæ divinitus conferenda implorarent suffragia (97).

12. In cunctis enim quæ gessit justitiæ formam tenuit, communem liberalitatem servavit; credens cum procul dubio judicem futurum, quem et occulta non fallant ²⁰⁰ et indecora offendant et honesta de-

VARIE LECTIONES.

¹⁵⁸ ruotholfi 4. ¹⁵⁹ v. n. r. et d. C. f. r. loco *desunt* 8. v. et n. 7. 9. 10. ¹⁶⁰ chunradi 4. ¹⁶¹ regni 7. 9. 10. ¹⁶² nomine 3. ¹⁶³ bertam 4. ¹⁶⁴ bonitate 2. 4-6. ¹⁶⁵ o. permisit 1. ¹⁶⁶ fundamento 3. ¹⁶⁷ largissimi 1. ¹⁶⁸ p. et o. a. d. *desunt* 3? 7-10. ¹⁶⁹ *deest* 3? 7-10. ¹⁷⁰ decessum 6. ¹⁷¹ n. et s. 7-10. ¹⁷² enim 10. ¹⁷³ nepote videlicet suo *codd.* 4-10. ¹⁷⁴ suarum 4. ¹⁷⁵ adstante 2. ¹⁷⁶ wideraldo 10. ¹⁷⁷ consecrare 7-10. ¹⁷⁸ succedentium 7-10. ¹⁷⁹ t. curricula 9. ¹⁸⁰ subnixus 1. ¹⁸¹ etiam 7-10. ¹⁸² ecce magnum 1. 2. 3. ecce magnum 4. 6. ecemagnum 5. essemannum 8. ezemannum 7. ezzemannum 9. 10. ¹⁸³ *deest* 7-10. ¹⁸⁴ *deest* 4-10. ¹⁸⁵ suppell. 4. 4. 6. ¹⁸⁶ i. q. quot; — quos 2. 3. 4. 7-10. ¹⁸⁷ vixerat 5. ¹⁸⁸ non 10. ¹⁸⁹ *deest*. 1. ¹⁹⁰ susceperent 7-10. ¹⁹¹ valebat 2. ¹⁹² redi *corr.* radiare 1. ¹⁹³ gravari 4-10. ¹⁹⁴ *deest* 1. ¹⁹⁵ evangelica 5. ¹⁹⁶ adornare 3. ¹⁹⁷ præparabat 7-10. ¹⁹⁸ *deest* 7-10. ¹⁹⁹ dona 4. ²⁰⁰ fallunt 4.

NOTÆ.

(87) Peterlingen, ab occidente Friburgi Helvetici. Chartas regias inde ab a. 974 in favorem monasterii editas v. in Schoepflini *Alsacia dipl.* I. Cæterum monasterium anno 961 a Bertha Adalheidæ matre fundatum erat; v. chartam in Guichenon *Bibl. Sebus.* p. I sqq.

(88) Filiam Burchardi, ducis Alamanniæ.

(89) Cf. Ottonis II chartam d. 25 Julii a. 979, apud Schoepflinum *Als. dipl.* I, 124.

(90) Vide Ottonis II chartam anno 981, Sept. 30, apud Margarin. *Bullar. Casin.* II, 53, qua tamen anteriores Ottonis I et Adalheidæ donationes confirmantur, quarum chartæ non supersunt.

(91) Mahthildis, abbatissa. Quedlinburgensis.

(92) Seltz in Alsacia; chartas regias a. 992 et

sqq. eidem concessas v. apud Schoepflinum l. c.

(93) Ex chartis monasterio concessis apparet locum ab Ottono III et Heinrico II immunitate regia donatum, et a Joanne XVI jurisdictioni episcopali exemptum, Romanæ Ecclesiæ « non potestate donationis, sed libertatis tantum causa subjectum » fuisse; v. Schoepflin l. c. p. 139, 145. Libertatem igitur Romanam de immunitate loci regia intelligo. — Cf. et Cl. Eichhorn *Staats- und Rechtsgeschichte*, § 224.

(94) Anno 996; nam d. 19 Nov. a. 995. Otto Aquisgrani chartis subscripsit.

(95) Ezemannus in charta Heinrici II audit.

(96) Tribus potius.

(97) Cf. *Ann. Quedlinb.* a. 999.

lectent ²⁰¹. Quapropter iusticia cernebatur ²⁰² ex-
 celsa, liberalitate gratissima, beneficentiæ opera lo-
 cans super ²⁰³ Christum, quem beatus apostolus
 ponit ²⁰⁴ fundamentum ²⁰⁵; intelligens prudenter
 fidem esse fundamentum omnium ²⁰⁶ virtutum. Usa ²⁰⁷
 est ergo perfecta liberalitate, ut silentio, quantum
 valeret, opus suum tegeret ²⁰⁸ et necessitatibus sin-
 gulorum cuperet subvenire; quatinus eam non labia
 sua, sed Christi pauperum laudarent ora, ut jam in
 ea impletum ²⁰⁹ videretur, quod beati Job voce pro-
 fertur: *Benedictio perituri in me veniebat* (*Job.*
xxix, 13). Diligenti illud consideratione perpendere
 studebat juxta ipsius vatis assertionem, ut ab ejus
 tecto nunquam ²¹⁰ vacuo sinu pauper exiret (*Eccli.*
xxix, 12); ut talibus intenta commerciis acquirere
 valeret in terra viventium hereditatem supernæ
 sortis ²¹¹.

13. Jam jamque ultimo ætatis suæ anno (*an. 999*),
 cum ²¹² non lateret eam, ut credo, exituram de
 seculo, pacis ut semper amica, pacis ²¹³ caritatisque
 causa paternum solam ²¹⁴ adiit, fidelibus nepotis sui
 Rodulfi ²¹⁵ regis inter se litigantibus, quibus potuit,
 pacis fœdera contulit, quibus non potuit, more sibi
 solito Deo totum commisit. De cætero quam studiose,
 quam devotissime loca sanctorum curavit visitare,
 non est ²¹⁶ facultatis evolvere. In ipso quoque tem-
 pore monasterium Paterniacum adiit, quod ²¹⁷ ipsa
 ad honorem Dei genitricis, pro remedio animæ suæ
 matris ibi requiescentis, tam ex suis quam ex ²¹⁸
 maternis rebus nobiliter ²¹⁹ condidit; et quod tunc
 temporis in temporalis necessitate fratribus ibi
 Deo famulantibus defuit, ut semper erat solita, manu
 largissima sumministravit ²²⁰.

14. Accidit ²²¹ tunc aliquid novum, quod huic
 operi judicavimus inserendum. Fatigata ex itinere
 non potuit more solito manu propria elemosinam
 dare pauperibus (98), et vocavit unum de fratribus
 qui vice sua nummos daret pauperibus. Ejus ²²²
 jussu ventum est ad pauperes. Excessit ²²³ numerus
 pauperum denariorum numerum. Timuit minister
 minus habere quam indigentibus posset sufficere.
 Quid multa?

Affuit ²²⁴ Augusta meritis virtus illius qui

Quinque ²²⁵ ex panibus saciavit milia plebis.

Multiplicatis ²²⁶ denariis recesserunt pauperes cum
 [munere læti.

15. Egressa inde, locum Agaunensium petiit, ubi

A rupes ²²⁷ felicissima martyrum millia ²²⁸ retinet cor-
 pora. Quanta cum devotione, quanta ²²⁹ cum reve-
 rentia magni martyris Mauricii sociorumque ejus
 exostulavit suffragia? Quot gemitus ²³⁰ ejus ibi
 fuerunt? Quot ²³¹ suspiria? Quot luctus? Quot ²³²
 lacrimarum flumina? Nunquam fuerunt, ut reor,
 ulla peccamina, quæ tunc non mererentur æterna
 remedia. Si enim respiceres augustæ faciem, exce-
 dere diceres ²³³ humanam effigiem; quam ²³⁴, si
 aliud aliquid labiis promeret, nichil aliud crederes,
 quam ut ²³⁵ propheticum illud evolveret ²³⁶: *Effundo*
in conspectu ejus orationem meam ²³⁷; *tribulationem*
meam ante ipsum pronuntio (*Psal. cxli, 3*). Quæ fuit
 maxima ejus tribulatio procunotia a lege Dei declinan-
 tibus caritativa compassio, ut posset dicere ²³⁸ cum
 Propheta: *Defectio tenuit me pro peccatoribus* (*Psal.*
cxviii, 53), et cum Paulo: *Quis infirmatur, et ego*
non ²³⁹ *infirmor?* ²⁴⁰ (*II Cor. xi, 29*.) Ita deplora-
 bat ²⁴¹ aliorum peccata, qualiter non possunt
 multi propria deplorare discrimina. Lætabatur in
 gravitate et profectibus præteritorum; tristabatur
 cotidie ²⁴² in defectibus præsentium maximeque
 futurorum. Cum enim de futuris dico, prophetiæ
 spiritum procul dubio eam habuisse denuncio.
 Adessel ²⁴³ enim in sermone defectus, si non ²⁴⁴
 essem publico documento expertus.

16. Cum enim esset ab illo sacro loco egressura,
 et secum staret in angulo ecclesiæ orationis gratia,
 quidam nuncius venit ad eam de Italia, Franconem
 Wangionensem ²⁴⁵ episcopum nuntiavit ²⁴⁶ Romæ
 fuisse defunctum (99). Et quia vir boni testimonii
 erat, domina augusta valde illum ²⁴⁷ diligebat, sicut
 et omnes bonos diligere solita erat. Et statim ut
 ejus obitum audivit, ex familiaribus qui aderant
 unum vocavit, et ut pro eo ²⁴⁸ Domino preces fun-
 deret ²⁴⁹ humiliter rogavit, et quasi in excessu men-
 tis ita exorsa est dicens: « Quid faciam, Domine,
 vel quid dicam de illo seniore nostro et ²⁵⁰ nepote
 meo? Peribunt in Italia, ut credo, multi cum eo;
 peribit post ipsos ²⁵¹, ut timeo, heu misera! augu-
 stæ indolis Otto; remanebo omni humano destituta
 solacio. Absit, o domine rex seculorum ²⁵², ut videam
 superstes tam lugubre dispendium! » Tunc videres ²⁵³
 augustam toto corpore solo ²⁵⁴ prostratam, non
 minus crederes ²⁵⁵ eam toto ²⁵⁶ mentis adnisu cælo
 intentam et quasi jam martyris Mauricii vestigia
 invenisse ac lacrimoso ²⁵⁷ ore perlingere ²⁵⁸. Post

VARIE LECTIONES.

²⁰¹ delectant 1. 3. ²⁰² videbatur 7-10. ²⁰³ supra 2. 5. ²⁰⁴ deest 1. 2. 2. ²⁰⁵ f. i. p. f. e. desunt 7.
²⁰⁶ o. dixit v. 3. ²⁰⁷ versa 5. ²⁰⁸ tegere 5-10. ²⁰⁹ i. e. v. 1. ²¹⁰ nunquam 2. ²¹¹ s. s. desunt
 4. ²¹² e. jam n. 4. ²¹³ deest 6. 9. 10. ²¹⁴ solum corr. sol. 1. ²¹⁵ ruotholfs 4. ²¹⁶ est nos-
 træ facultatis codd. 4-10. ²¹⁷ q. ab i. 7-10. ²¹⁸ deest 7-10. ²¹⁹ deest 4? 7-10. ²²⁰ subm. 2. ²²¹ A.
 autem t. 3. ²²² et 3. Ex e. 7-10. ²²³ excedit 7-10. ²²⁴ adf. 2. ²²⁵ quinque 4-10. ²²⁶ multiplicati denarii;
 r. 5. ²²⁷ rupis 4. 5. ²²⁸ deest 3. ²²⁹ deest 7-10. ²³⁰ deest 7-10. ²³¹ deest 7-10. ²³² deest 10. ²³³ crede-
 res 7-10. ²³⁴ quod 2. ²³⁵ deest 9. 10. ²³⁶ evolvere 10. ²³⁷ m. et t. 7-10. ²³⁸ d. domino cum p. 3.
²³⁹ deest 1. ²⁴⁰ infirmor? et cætera. Ita codd. 4-10. ²⁴¹ deplorat 1. ²⁴² deest 4. ²⁴³ Id esset 10. ²⁴⁴ nisi
 7-10. ²⁴⁵ wangionensem 1. ²⁴⁶ nuncios 4. ²⁴⁷ cum 10. ²⁴⁸ deest 10. ²⁴⁹ effunderet 7-10. ²⁵⁰ et n. m.
 desunt 3. ²⁵¹ ipsum 3. ²⁵² celorum 3. ²⁵³ videns 3. ²⁵⁴ deest 4. ²⁵⁵ vidores 9. ²⁵⁶ deest 10. ²⁵⁷ deest 4.
²⁵⁸ a lymphatico 4-6. ac lymphatico 7-10. ²⁵⁹ perlingere 2.

NOTE.

(98) Cf. Ann. Quedlinburg. a. 999.

(99) Cf. Thietmari chron. IV, 39.

paululum vero ab oratione surrexit; munera martyribus, elemosinam dedit pauperibus.

17. Dehinc Genevensem ²⁵⁹ adiit urbem, desiderans videre victoriosissimi Victoris martyris aulam. Inde Lausonam ²⁶⁰ venit, ibique memoriam Dei genitricis devotissime adoravit. Quibus in locis a rege et ab episcopis, suis videlicet nepotibus, honorabiliter suscepta, devenit in vicum qui vocatur Urba (100). In ipso enim ²⁶¹ vico aliquandiu demorata, egenis supervenientibus et miseris quotquot potuit tribuit ²⁶² necessaria. Cum rege et ²⁶³ principibus patriæ pacis et honestatis conferens negocia; inde etiam sacris locis diversa et varia direxit donaria. Quæ enim ecclesia, quæ monachorum cœnobio, sibi affinitate vel vicinitate conjuncta, quæ non mererentur ²⁶⁴ habere ²⁶⁵ donaria vel exenia ²⁶⁶? Et ut pauca ²⁶⁷ de multis dicam, in ²⁶⁸ ipso tempore, quo instabat sibi dies supremus ²⁶⁹, beatissimum patrem Benedictum (101), licet exiguis, tamen propriis visitavit muneribus; necnon et beatæ recordationis patrem Maiolum, cœlesti gloria jam coronatum, quem, dum in hac mortali carne ²⁷⁰ subsisteret præ cunctis mortalibus in ²⁷¹ illo ordine diligebat. Non enim ²⁷² oblita ²⁷³ Cluniacum, adeo sibi familiare cœnobium. Ad restaurandum igitur beatissimi confessoris Christi Martini (102) monasterium, quod non ²⁷⁴ multo ante (103) fuerat igne combustum, destinavit transmittere ²⁷⁵ non modicum argentum, et ad honorem altaris partem ²⁷⁶ unici filii sui Ottonis augusti clamidis ²⁷⁷.

18. Ut enim ad memoriam reducamus ejus dulcissima verba ad eum cujus mittebantur ²⁷⁸ officio, ait inter cætera: « Obsecro, karissime, obsecro, ut ita alloquaris sanctissimum sacerdotem ²⁷⁹: » « Meo obsequio accipe, sacerdos Dei, parva manuscula, quæ tibi delegavit Adalheida, servorum Dei ancilla, ex se peccatrix, dono Dei imperatrix. Accipe unici mei Ottonis Augusti clamidis partem, et ora pro eo ad ipsum, quem veste divisa vestisti in paupere, Christum. » In illo die, in quo de ²⁸⁰ supradicto loco ²⁸¹ erat exitura, una eademque hora, nobis peccatoribus astantibus ²⁸², et exemplum perfectæ humilitatis reliquit, et prophetiæ spiritum, non arroganter sed humiliter, se habere ostendit.

10. Erat puidam idi in presentia ipsius mona-

A chus qui, licet esset indignus abbas vocitari ²⁸³, ab ea tamen putabatur alicujus esse ²⁸⁴ momenti (104). Quem cum illa respiceret ²⁸⁵, et ipse eam esset intuitus, cepit uterque flere uberius. Dicam eam ²⁸⁶ plus fecisse, quam si dicerem ²⁸⁷ eam multos infirmos sanasse. Vestem enim satis incultam, qua erat indutus, humiliter apprehendit, et sanctissimis oculis et serenissimæ suæ faciei osculando inpressit, eique ²⁸⁸ humiliter ²⁸⁹ et cum silentio dixit: « Memento mei, fili ²⁹⁰, in contemplativis, et scias me non amplius te visurum ²⁹¹ corporalibus oculis. Cum enim ²⁹² humanis rebus excessero, orationibus fratrum animam meam committo. » Inde per iter, quo venerat, pervenit ad locum (105), ubi ordinante Deo decreverat sibi parare ²⁹³ sepulchrum.

B 20. In ipso igitur ultimo sui temporalis cursus itinere ²⁹⁴ erigebat se, in quantum valuit, super se, ut divinæ contemplationi, spreto secularium turbine, libere posset insistere. Familiaris ²⁹⁵ rei negotium erat sibi etiam importunum. Transegerat jam strenue ²⁹⁶ Liæ et Marihæ satis laudabilem ²⁹⁷ actum; optabat appetere ²⁹⁸ Rachelis et Mariæ desiderabile otium. Itaque ²⁹⁹ lectionibus intenta, assidua ³⁰⁰ orationibus, respuebat terrena, inhians tota mente cœlestibus. Et si aliquis eam de secularibus negociis interpellaret, non ad hoc responsum dabat, sed apostolicum illud lugens in corde volvebat: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Et secunda de spe divinæ retributionis aiebat: *Gratia Dei per Jesum Christum (Rom. vii, 24)*. Deinde edocta cœlesti magisterio, devenit ad locum, ubi ultimum ³⁰¹ spiritum erat redditura Deo. Instabat enim dies, in qua devotio annua agebatur pro filii sui Ottonis augusti memoria. Confluxerat ad eam ex adjacentibus locis, ut semper faciebant, pauperum plebes.

C 21. Erat ei consuetudo talis, ut in amicorum et familiarium suorum anniversariis spirituale donativum suis spiritalibus erogaret ³⁰² militibus, elemosinam dico Christi pauperibus. Erat autem ³⁰³ indigentium ³⁰⁴ multitudo ordinatim constituta in loco ³⁰⁵. Ad quos ipsa venit, et exemplo Abraham patriarchæ ³⁰⁶ Deum inter illos esse non dubitans, humiliter adoravit; et oblita infirmitatis suæ, super vires ³⁰⁷ temptavit ³⁰⁸ aggredi ³⁰⁹; singulis manu propria tribuit, et quos miserabiliores vidit, vesti-

VARIE LECTIONES.

²⁵⁹ genevensis 4, genevensium 7-10. ²⁶⁰ lausoniam 7-10. ²⁶¹ deest. 4. ²⁶² deest. 9. suppeditavit 10. ²⁶³ et cum p. 4. ²⁶⁴ merentur 4. 5. ²⁶⁵ habere ejus dona codd. 4-10. ²⁶⁶ xenia 2. 4-10. ²⁶⁷ parva 4. 5. 8. 9. 10. ²⁶⁸ deest 4? 9. 10. ²⁶⁹ supremus 1. ²⁷⁰ hac vita 7-10. ²⁷¹ deest 1. 7-9. ex 10. ²⁷² deest 1. ²⁷³ o. est c. 3. ²⁷⁴ deest 4. ²⁷⁵ deest 4. ²⁷⁶ deest 4. ²⁷⁷ a. partem cl. 4. ²⁷⁸ mittebantur corr. mittebatur 1. mittebatur 10. ²⁷⁹ a. s. Christi 4. a. s. confessorem 7-10. ²⁸⁰ deest 10. ²⁸¹ deest 4. ²⁸² adst. 2. ²⁸³ vocari 7. 9. 10. ²⁸⁴ deest 9. 10. ²⁸⁵ cum insp. 7-10. ²⁸⁶ eam tunc plus codd. 4-10. ²⁸⁷ dicam m. 7-10. ²⁸⁸ itaque 2. ²⁸⁹ familiariter 4-10. ²⁹⁰ filii 10. ²⁹¹ visuram 2. 4. 7-10. ²⁹² deest 1. ²⁹³ parari 4. 6-10, parari corr. parare 5. ²⁹⁴ temporis cursu e. 4. ²⁹⁵ familiaris 1. familiaris 2. 3. 7-10. ²⁹⁶ st. l. e. m. s. l. a. desunt 3. ²⁹⁷ laudabile 5. 6. ²⁹⁸ deest 1. ²⁹⁹ et ita 4. ³⁰⁰ assidue corr. assidua 1. ³⁰¹ deest 1. 3. ³⁰² deest 4. ³⁰³ deest 4. ³⁰⁴ indigentibus 10. ³⁰⁵ loca 10. ³⁰⁶ deest 2. ³⁰⁷ v. suas t. 9. ³⁰⁸ reliqua codicis 1. abscisa sunt. ³⁰⁹ adg. 2. aggredere 5. 6.

NOTÆ.

(100) Orbe.
(101) Casini.
(102) Turonis.

(103) Anno 997, d. viii Kal. Augusti.
(104) Ipse Odilo.
(105) Seltz.

menta ³¹⁰ vel alia munuscula dedit. Finito isto spiritali negotio, a quodam venerabili archiepiscopo (106) missas fecit ³¹¹ celebrari pro filio. In ipsa enim nocte a ³¹² febre corripitur, et per aliquot dies ingravescente mole infirmitatis, ad extremum usque perducitur ³¹³. Adhuc autem ³¹⁴ pro posse intenta erat in oratione, et oculis desiderantibus Christum, nichil aliud dignabatur aspicere. Resumptis aliquantulum viribus corporis muniri se rogavit attentius mysteriis ecclesiasticis. Tum sacri olei unctione peruncta, sacramentum dominici corporis humiliter et devotissime adorando percepit, in quem semper speravit et credidit. Talibus deinde ³¹⁵ fulta præsiidiis talique pasta convivio, dixit senioribus qui astabant ³¹⁶ et clero, ut psalmos pœnitentiales ³¹⁷ cantarent et nomina sanctorum ecclesiastico more recitarent. Quo facto, cum psallentibus psallebat, cum orantibus orabat, usque ad illum locum, ubi Deum sibi adesse precabatur propitium. Erat autem nesciens ³¹⁸ cum sorore Moysi tenere tympanum et chorum, cum David chordas et organum; sed assumptis bene sonantibus cymbalis cum ³¹⁹ sequentibus agnum, tota jam versabatur in jubulum.

22. Anno igitur ³²⁰ instante ab incarnatione Domini millesimo, desiderans videre diem unum nescientem occasum in atriis Domini super milia, dicebat sæpe cum Apostolo: *Cupio dissolvi et esse cum Christo* (Philip. 1, 23). Præstolans etiam in præsentiarum cum spiritali lætitia ejusdem domini Jesu Christi nativitatæ ³²¹ festum, cum sextum decimum diem solveret December felix (107), et ipsa, feliciter deposito carnis onere, evolavit ad purum purissimi ætheris fulgorem ³²². Erat enim ei cum domesticis gravis jocunditas, cum extra-

neis honestissima gravitas, in pauperibus vero ³²³ infatigabilis pietas, in honorandis æcclesiis Dei affluentissima largitas, erga bonos perseverans benignitas, contra improbos ³²⁴ liberalis severitas, in appetendis timor, in appetitis ³²⁵ vigor, in prosperitatibus vera humilitas, in adversitatibus patiens longanimitas, in victu cotidiano sobrietas, in vestitu etiam mediocritas, in ³²⁶ lectionibus et orationibus ³²⁷, vigiliis et jejuniis assiduitas, in dandis elemosinis una eademque voluntas. De nobilitate carnis nulla ³²⁸ eam præpediebat elatio, nulla de ³²⁹ bonitate ³³⁰ sibi a Deo concessa ad se trahi ³³¹ poterat humanæ laudis cupido. Nulla ³³² de virtutibus a Deo sibi concessis præsumptio, nulla de excessibus propriis dominabatur ³³³ ei suasa ³³⁴ desperatio; nulla de honoribus, divitiis et deliciis ³³⁵ mundi in ea ³³⁶ principabatur ambitio; sed comitabatur eam in ³³⁷ omnibus omnium virtutum mater discretio. Eratque ei in fide secunda firmitas, in spe firma securitas, in ³³⁸ dilectione Dei et proximi radix omnium bonorum principalisque ³³⁹ causa virtutum caritas. Sed ut vere fatear, quanta ³⁴⁰ et qualis fuerit ejus vita, clarescentibus ad sepulchrum ejus miraculorum prodigiis, virtus patefecit divina. Quæ ³⁴¹ si describerentur ex ordine, proprio indigerent volumine; non enim possunt nostro explicari eloquio. Sed ne ex toto remaneant tecta silentio, prolixitatem loquendi vitando, brevi comprehendere placuit capitulo.

23. Ad sepulchrum ejus cæci amissa oculorum lumina recipiunt, paralitici validudinem corporum. Fabricitantes sanantur ibi. Ex ³⁴² diversis infirmitatibus multi reparantur infirmi, gratia et miseratione Domini nostri Jesu Christi ³⁴³.

APPENDIX

LIBER MIRACULORUM ⁽¹⁰⁸⁾

PROLOGUS IN LIBRUM SECUNDUM.

Quia superiori stylo evidenter patet quanta sedulitate beatam Martham hæc Dei ancilla imitaretur, oportet etiam aliqua supernæ speculationis indicia ³⁴⁴

D proferre, quibus sororem ejus Mariam perfectius asecutam possimus conjicere. Insuper facili intelligentia capere valemus, qualiter ipsa corpus suum,

VARIE LECTIONES.

³¹⁰ vestimentis induit aliaque 4. ³¹¹ petit 6-10. ³¹² jam 3. ³¹³ deducitur 6-10. ³¹⁴ enim 4. ³¹⁵ deest 7-10. ³¹⁶ adst. 2. ³¹⁷ pœnitentiæ 4. ³¹⁸ Erat enim sciens 4-10. ³¹⁹ deest 7-10, ³²⁰ autem 3. ³²¹ deest 2. ³²² hic desinit 7. ³²³ deest 3. ³²⁴ impios 8-10. ³²⁵ a. u. in desunt 8-10. ³²⁶ in l. et o. v. et i. desunt 6. ³²⁷ o. et 8. 9. o. et in 10. ³²⁸ deest 2. ³²⁹ ex 10. ³³⁰ potestate 8-10. ³³¹ attrahere 4. trahere 8-10. ³³² N. d. v. a. D. s. c. p. desunt 10. ³³³ denominabatur 2. ³³⁴ malesuada 4. 8-10. malesua 5. 6. ³³⁵ d. hujus m. 3. ³³⁶ eam 4-6. 8-10. ³³⁷ deest 7. 9. 10. ³³⁸ in — caritas. Sed desunt 8-10. ³³⁹ principalis 4. ³⁴⁰ f. quæ et q. 8-10. ³⁴¹ Reliqua desiderantur in 8. 9. ³⁴² et ex 4-6. ³⁴³ cui est gloria in secula seculorum amen. 2. cui est honor et gl. in s. s. a. 3. qui regit ambitum cœli per omnia seculorum secula amen 4. qui cum patre et spiritu sancto vivit et regnat deus per omnia secula seculorum amen. Explicit vita sanctæ Adalheidæ imperatricis augustæ composita a venerando patre Ottone Cluniacensis loci abbate. ³⁴⁴ iudicia 10.

NOTÆ.

(106) Willegisus Moguntinus fuerit.

(107) Igitur ipsa media nocte, qua de causa in necrologiis et annalibus vel diei 16 vel 17 Decembris

obitus ascribitur.

(108) Ex cod. Bodecensi, Canisio et Hartmanno

juxta Apostoli præceptum, castum et pudicum servando, templum Dei ³⁴⁵ vivi ³⁴⁶ promeruerit pleniter effici. Namque ³⁴⁷ cum per omne vitæ tempus regalibus divitiis et dignis suo generi facultatibus abundaret, carnem a primævo viduitatis tempore cilicio edomans, atque mundanæ gloriæ culmen mentis

A despectu conculcans, Christo soli, videlicet ³⁴⁸ justitiæ, per cælestis contemplationis desiderium in tantum astare cognoscitur, ut cum suavi voce Psalmistæ concordaret, qui bonum suum non regni deliciis frui, sed Deo inhærerere conclusit.

EXPLICIT PROLOGUS.

MIRACULA EJUSDEM ADALHEIDIS REGINÆ ³⁴⁹

1. Quadam vero die (an. 994) cum ad refectio- nem corporis cum honorabili frequentia tam clericorum quam laicorum consideret, tamque ³⁵⁰ purissimæ epulæ necessitati omnium satisfacerent, uti mos est sanctarum meritorum, pro declinando favore alia foris ostendere et alia intus agere, ipsa simulata intentione edentis, cultrum manu diutius tenuit; sicque non ad suam voluptatem, sed ad aliorum voluntatem convivium protraxit, cum ³⁵¹ subito colore faciei cum mentis habitu permutato, ferrum de manu super mensam cecidit ³⁵²; atque in hoc non insolentiæ notam accidisse, sed mira quædam per divinam revelationem se ³⁵³ sensisse, cum suspirio innotuit. Omni vero turba, quid hoc portenderet, admirante nec quærere præsumente, illa ad evangelicæ perfectionis decorem celavit multitudinem ³⁵⁴ secreta dignitatem, solumque Augustensem episcopum, nomine Dudonem (109), sibi pro vitæ meritis familiarem jugique obsequio inhærentem, tali dignata est alloqui ³⁵⁵ præfatione: « Nunc, Pater venerabilis, multa opus est ³⁵⁶ consolatione, quia paries ³⁵⁷ vestræ occidentalis matris ecclesiæ lapsus est divina dispositione. Tanta vero jactura non magis vestræ prudentiæ sollicitudinem ad restorationem sui ingerit, quam pro vestra vexatione sive communi damno ecclesiæ nostræ ³⁵⁸ menti mœroris nebulam intulit. Sed simul consolari vos in divinitatis tranquillitate jubeo et persuadeo, quæ sine mutabilitatis vicissitudine sola ³⁵⁹ inaccessible lumen inhabitans, omnia quodammodo moveri pro nostro reatu permittit, sed plura ³⁶⁰ ad integritatis statum ineffabili sua clementia reducet. » Præsul vero tam præsagio quam rerum damno perturbatus, tempus præfate ruinæ diligenter notavit, nunciumque pro experienda ratione rei que veritate Augustam festinanter direxit; cujus relatione, casum contigisse et horam convenisse juxta Dei famulæ præfationem, cognovit.

2. Alio quoque tempore huic præsagio simile prodigium ab ipsa patuit, quod tanto magis admiratione

B extitit dignum, quanto et loco et tempore rei eventu fuerat diversum. Filius namque illius Romanæ rei publicæ princeps electus, dum uxorem ³⁶¹ Græcam in thalami consortium suscepisset, ejus pravo ingenio ³⁶², deteriori consilio deceptus, regnum Græcorum conatus est adipisci. Igitur exercitu ex omni copia ³⁶³ collecto, fines Italiæ excessit (an. 982), atque ita regi Græcorum patranda belli occasionem dedit, sibi vero suisque famæ ac vitæ contulit amissionem. Interim pia mater ejus die noctuque ³⁶⁴ divinis cultibus insistens, felicia Annæ ³⁶⁵ devotionem ³⁶⁶ procul dubio implevit et juxta canonicam regulam omni diligentia exhibuit viduitatis obsequia. Quadam vero die devotionis ³⁶⁷ studio pro unici filii salute totiusque regni statu obnixius intenta, dum se vivam hostiam more solito, stans ante crucifixum, Deo mactaret, rapta in extasi humanis visibus æstimabatur præmorta. Ad se autem post horam reversa, quid viderit memori mente tenebat, fatumque præfate pugnæ in spiritali visu sibi præmonstratum, non rem dicendo, sed honorum cædem condolendo innotuit. Ex his quidem signis patenter potest colligi quali puritate animi fulgeret, immo quanta libertate spiritus Christo serviret occultius, cui cum prophetis futura Dominus revelavit, cum patriarchis fidem roboravit, cum apostolis evangelii perfectionem edocuit, cum martyribus tribulationum tolerantiam tribuit, cum sacerdotibus ecclesiæ eorum indidit, cum virginibus sacris sanctissimæ mentis sinceritatem auxit, familiarem sui præsentiam cum monachis ostendit ³⁶⁸, cum apostolicis discipulis, dico viduis a Petro et Paulo electis et religionis officio deputatis, in terris devotione præditavit ³⁶⁹, in æterna gloria sublimavit. Curatorum vero in tantam gratiam per benevolentiam meruit operam ³⁷⁰, ut sicut egenorum inopiam elemosinarum largitate sublevavit, ita etiam infirmorum et debiliū sospitatem potenti munere restauraret. Sed mirum in modum humanam cognitionem vitandæ insolentiæ causa fugiens, tanti ³⁷¹ muneris ³⁷² lar-

VARIE LECTIONES.

³⁴⁵ deo 10. ³⁴⁶ deest 9. 10. ³⁴⁷ nam 9. 10. ³⁴⁸ v. et i. 9. 10. ³⁴⁹ hæc desunt 10. Incipit liber de miraculis 9. ³⁵⁰ consideret jamque 10. ³⁵¹ tunc 9. 10. ³⁵² decidit 9. 10. ³⁵³ deest 9. 10. ³⁵⁴ multitudini 9. 10. ³⁵⁵ deest 9. 10. ³⁵⁶ e. vobis c. 9. 10. ³⁵⁷ q. p. desunt 10. ³⁵⁸ junge nostræ menti — vestræ 9. 10. ³⁵⁹ solus 9. 10. ³⁶⁰ plena 10. ³⁶¹ illam 9. 10. ³⁶² i. et 8. 10. ³⁶³ c. ac conatu c. 10. ³⁶⁴ nocteque 9. 10. ³⁶⁵ anne superscripto id est animæ 8. A. viduæ d. 9. 10. ³⁶⁶ devotione 8. ³⁶⁷ orationis 9. 10. ³⁶⁸ e. et c. 9. 10. ³⁶⁹ prædicavit 10. ³⁷⁰ opera 9. 10. ³⁷¹ tantique 9. 10. ³⁷² muneri 10.

NOTE.

(109) I. q. Liutoldus, qui sedit an. 989-996.

gitori secreto mentis placere gestiens, aut ³⁷³ omnino ³⁷⁴ furtiva celeritate signorum efficaciam rapuit, aut si qua suorum scientiam præterire non potuit, edicto egit ³⁷⁵, ne usquam levi sermocinatione dilatarent, illam nimirum sententiam gentium doctoris vigili sub corde revolvens ³⁷⁶ (110): *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Et quod ipse Domius dextræ opus a sinistra celari præcepit (111), simplici prudentia in omni conversatione adimplevit. Tamen urbs super montem posita haud potuit esse omnibus ³⁷⁷ occultata (112). Unius namque signi flagrantia ad nostram pervenit notitiam, cujus patrandi potentiam plurimarum virtutum docemur existere causam.

3. Quodam vero tempore cum cælesti meditatione occupata in conclavi resideret ³⁷⁸ omnisque arbiter ³⁷⁹ excepto claudo abesset, villicus nomine Hicemmannus ³⁸⁰ fide et taciturnitate illi acceptus, pulchrorum malorum attulit manus. Quod serenissimo ³⁸¹ vultu, ut hilaritatis amica erat ³⁸², accipiens, unum ex multis excepit, cæteros servatori hujusmodi rerum præsentari præcepit. Sed casu accidente pomum a manu longius prolapsum est; quod statim claudus reportare jussus, obsequium renuebat, quia scabellæ, quibus gressum ³⁸³ simulabat, domina ³⁸⁴ retinebat. Illo vero reluctante rationemque debilitate rationabiliter pro inobedientia reddente, tandem sanctorum domestica ³⁸⁵ ante venerabiles reliquias, quas ³⁸⁶ in conspectu suo jugiter positas habebat ³⁸⁷, caput reverenter inclinavit, suosque dominos secum velle, ut claudus ambularet, affirmavit.

Mox citius dicto surrexit claudus ab imo;
 Parens obsequio, sit sanus corpore toto;
 Et jussus tanti retinere silentia signi,
 Gaudia prædebat; nec gratia latebat.

4. Igitur eo tempore quo beata migravit a seculo, Herimannus dux Sueviæ, qui fratris illius Chuonradi filiam in conjugium acceperat, hereditario jure res ancillæ Dei ad monasterium (113) pertinentes occupare volebat. Sed ipsa illi et cunctis in circuitu degentibus manifestis indiciis comprobabat, quod nullum heredem præter apostolos et eis servientes monachos relinquebat. Erat tunc temporis forte apud eundem ducem quidam recenter visu privatus, qui olim arte flebotomandi edoctus, et ea causa beatæ reginæ gratia largius est usus. Quia vero illius beneficentiæ nimietatem sanctitatisque claritatem experimento ³⁸⁸ didicerat,

A orandi studio ad sepulchrum ejus veniens, in adjutorium suum precibus et fletibus eam invitaverat. Cumque per omnem septimanam sacri corporis locum obsecrationis instantia frementaret, una vice fœsus et tristis super pavementum residens, præ tædio languentis animæ perfusus est omni humore. Tum illi sancta Adalheidis per somnium, admodum reverendo vultu ultra humanam speciem decora, manifesta apparuit; quare dominus ejus Herimannus privatas res apostolorum suæ injustæ ditioni ³⁸⁹ usurparet, terribili voce quæsit. Illa autem ignorantiam confitente, vel potius tyrannidem ducis adnectente: Vide, inquit, ut, si nostris meritis sanitatem oculorum recipias, nostræ etiam legationis fidus interpres principem adeas, planoque sermone hujusmodi pravitatem omnino deponere cum signo edoceas. Sin autem ³⁹⁰, me meosque dominos bisenos apostolos, totius scilicet judices orbis, proprium jus persequi, sciat, ultionisque inevitabili ictu sese cum suis flagellandum prædicat. » His ³⁹¹ dictis, statim homo evigilans, visionis et allocutionis memoria lætificatus, pedes recedentis usque ad sepulchrum est prostratus; ubi toto corpore prostratus, tamdiu orationi deditus jacuit, quousque chorus monachorum missæ officia celebravit. Ut vero primum cantor introitum inchoavit, cæcus lumen recepit atque gaudia sua cantantibus commiscuit. Confestim miraculo per sonitum campanarum intimato, ab omni populo concurritur, homo recognitus inde miratur ³⁹², Dei famula veneratur, lucisque repertor, immo ³⁹³ facturæ confirmator ³⁹⁴, ab omni sexu et conditione conlaudatur. Post hæc luminis adeptor testimonii legationisque inunctæ non immemor, dominum suum gratulanti cursu revisit, quid in somno præmonitus foret ³⁹⁵ explicuit, sui que inluminationem testatur ³⁹⁶ divini examinis esse argumentum; si ipse aut aliquis potentum sive qualibet persona ulterius in ecclesiastica beneficia gloriosæ in Domino feminæ præsumeret damnum inferre. Ita dux timore percussus quidquid injusto inepto contra Dei voluntatem in Dei famulæ rebus desipuit, emendare curavit, addiditque prædicto monasterio prædium ad constituendum sal utile, situm videlicet ad oppidum Marsile (114).

5. Dignum vero relatione nobis videtur, quomodo Henricus ³⁹⁷ rex, sancti ³⁹⁸ Georgii martyris singularis cultor, hujus sanctissimæ etiam viduæ supplex fuerit ³⁹⁹ adorator. Nam cum ad præfatum

VARIE LECTIONES.

³⁷³ ut 8. ³⁷⁴ omnimodo 9. 10. ³⁷⁵ edidit corr. egit 8. e. e. desunt 9. 10. ³⁷⁶ volvens 10. ³⁷⁷ e. in o. 9. 10. ³⁷⁸ sederet 9. 10. ³⁷⁹ arbitrio e. a. 8. ³⁸⁰ hucemannus 9. 10. ³⁸¹ sinceriss. 8. ³⁸² fuit 10. ³⁸³ ingressum 9. 10. ³⁸⁴ dona 8. ³⁸⁵ domestici 8. ³⁸⁶ deest 9. ³⁸⁷ p. adorare solebat c. 9. ³⁸⁸ experimentis 10. ³⁸⁹ justitio d. (fortasse jurisdictioni) 8. ³⁹⁰ aliter 9. 10. ³⁹¹ p. Cum h. 9. 10. ³⁹² h. r. i. m. desunt 9. 10. ³⁹³ primo facturæ 8. ³⁹⁴ reformator 9. 10. ³⁹⁵ esset 10. ³⁹⁶ testatur 10. ³⁹⁷ henricus 9. 10. ³⁹⁸ deest 9. 10. ³⁹⁹ fieret 9. 10.

NOTÆ.

(110) II Cor. 1, 12.
 (111) Matth. vi, 3.
 (112) Cf. Matth. v, 14.

(113) Salsense.
 (114) Marsal in Lotharingia, salinis jam tunc celebre.

locum adepto imperio venisset, forte contigit ut ibi posilo lecto pausare, ubi sanctissima anima carnis ergastudo soluta est. Itaque imperator tantæ infirmitatis mole percussus est, ut lecto surgere non valens, suorum diversa ingenia conquireret, quid de tanti tamque subiti doloris casu sentirent. Omnes quidem in ⁴⁰⁰ una voce dicebant illius sacri loci reverentiam talis incommodi causam. Hæc ipse secum diu volutans, et si quo alio modo venerandam Augustam offenderet retractans, et pœnitentia ductus, ad sepulchri sacellum se portari jussit. Et quia illius merita sine apostolici decreto clerique consensu celebrari non licuit, prædicto in loco beatæ Mariæ oratorium se constructurum promisit, atque abbatem illius cœnobii, sicut ipsa ⁴⁰¹ constituit, ab imperatoria servitute absolvit (115).

6. Sub idem tempus (an. 1008) venit ad eundem locum quidam eques temerarius; qui dum pauperis cujusdam bene receptus hospitio esset, parvam ejus supelleetilem diaboli instinctu male tractare aggressus est. Inter alias quidem injurias, quas hospiti suo ingessit, aves domesticas ⁴⁰² occidit, alienaque substantia fecit sibi præparari ⁴⁰³ cibaria. Magister vero domus in preces fletusque cum uxore profusus, rogavit in primis hominem parcere sibi per abbatem dominum suum; postremo per sanctæ Adalheidis reverentiam imploravit deponere tantam proterviam. Ille procacitatis incepto perdurans, immo majora mala accumulans: *Ego, inquit, vivus in hac nocte tui tuorumque dominor* ⁴⁰⁴; *Adalheida vero mortua impotens est tibi præstare tutamina.* Nec mora, pro tanta calumnia superne flagellatus, dum male partum cibum festinaret sumere, cepit etiam manus et cætera membra mandere. Statim pro sui impotentia et furoris noxa ligatus, per ejusdem noctis spatium mentis et corporis durum pertulit vinculum. Sed cum prima luce manibus trahentium ad sepulchrum Christi famulæ invite adductus, sanitatem sensum in fratrum præsentia recepit, quia illa piissima offensionem, quam vindicabat potenter, postmodum pœnituro indulsit liberaliter.

7. Quædam sanctimonialis femina vocabulo Frowessa ⁴⁰⁵, cum a prima ætate claudicaret utroque pede, in proximo anno memorabilis transitus augustæ sera lætificata est salute. Et quia hujus virtutis opinio populares aures attigerat prima, totius plebis conventus effectus est admodum lætus, ac usque ⁴⁰⁶ illius manibus crucem et cereum imponens, per diversas discurrendo ecclesias laudes celebravit deificas.

8. Nec hoc taciturnitate prætereundem esse vide-

atur, quod ob illius dilatanda merita cuidam ignoto homini contigisse dinoscitur. Qui dum per sylvam iter haberet quæ rustico vocabulo nuncupatur Biwalt ⁴⁰⁷, forte ab equo juxta pascente usque ad oppidum Salsense comitatus est. Quam ob rem apud quendam potentem nomine Heimonem ⁴⁰⁸ furti accusatus est, qui eodem tempore cum prædicto imperatore Heinrico illuc venerat. Ille de incertis certam sententiam proferens, jussit hominem miseris modis flagellari, spoliari, excæcari. Mox advena cæcatus, levans ad cœlum mentem et manus: *Si ego, ait, furti dolique innocens immerito tanta mala perpessus sum, tu sancta Adalheida, redde mihi tuis precibus et meritis visum!* Post hæc cujusdam viri nomine Bennonis domo et cura receptus, post paucos dies lenito dolore ad pretiosi thesauri thecam accessit, testificansque sui innocentiam, oculorum sanitatem recepit. Idem tamen medietate oculorum pupillæ divisa veræ cæcitatibus postmodum ostendit vestigia.

9. Inter cætera vero donaria, quæ sancto Petro (116) contulit hæc sanctorum domestica, existebat quædam familia ⁴⁰⁹, pagi Nortgowe nuncupati accola ⁴¹⁰. Quam dum quidam proterva præsumptione sibi suisque posteris mancipare temptaret, nulloque pacto repugnantem quis ⁴¹¹ edomare sufficeret, unum istiusmodi generis Benzonem ⁴¹² dictum incautius excavit apprehensum. Quem post aliquantos dies quidam videre resciscens, denuo captivans, tandem altius omnem eruit visum. Nec mora, cæcus cruento miserandoque vultu turpatus, adhuc crudo vulnere monachos adiit, dominæ suæ venerabile sepulchrum petiit, rituque rusticæ simplicitatis exprobrare cepit illi causam tantæ calamitatis. Ergo non ante a fleu et planctu eam incusando cessavit, quam integritatem pupillarum cum lucidissimo oculorum officio, quod non inusitatum sed potius rarum a sanctis scimus, recepit.

10. Venit etiam de territorio Mettensi aliqua ⁴¹³ femina (an. 1038), cui divino nutu cæcitatibus increvit calumnia. Hæc cum per diversa loca adipiscendæ salutis appetitu discurreret, istius sanctæ querere subsidia per somnia admonita est ab ipsa. Dum autem solam oculorum appeteret salutem, gratiam adeptæ est duplicem. Nam eodem tempore contigit Chuonradum Romani imperii gloriosum principem cum thori regni que consortem. Gisila advenisse. Cum — que venerabilis regina mulierem illuminatam in præsentiarum cerneret, Deum bonorum autorem dignis laudibus magnificans, sibi que ⁴¹⁴ consanguineæ augustæ sanctitati congratulans, personam a beati-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰⁰ deest 9. 10. ⁴¹¹ deest 8. ⁴⁰² deest 9. ⁴⁰³ parari 9. 10. ⁴⁰⁴ dominorum 8. ⁴¹⁵ Eruowela 9. 10. al. Eruovvezza. (9) in *marginis*. ⁴⁰⁶ anspue ipsius 10. ⁴⁰⁷ ingens silva ultra Lutram fluvium, Luterburgum inter se Weisseburgum, hodie dicta Bienwad. *glossa codicis* 8. biwald 10. ⁴⁰⁸ hermonem 10. ⁴⁰⁹ familia 8. ⁴¹⁰ nuncupata 8. ⁴¹¹ deest 9. 10. ⁴¹² Bezonem 8. Penzonem 9. 10. ⁴¹³ quædam 10. ⁴¹⁴ s. e. c. 10.

NOTÆ.

(115) Fortasse charta Henrici III Kal. Oct. a 1002. Spiræ edita huc pertinet.

(116) In Seltz; cœnobium SS. Petro et Paulo dedicatum erat.

tudine ejus lumine visitatam in suæ liberalitatis A suscepit curam.

11. Fuit etiam in partibus Galliæ potens comitissa, muti filii mater tristis effecta. Pro hac ergo causa dum plura circuitet devote monasteria, tanta virtutum opinione audita, sacrum locum desiderabiliter petit, trium dierum spatio inibi orationibus operam dedit. Post hæc a dono curationis ⁴¹⁵ prolixitate temporis desperata, cum ad propria redire disponeret, semet ipsam cum puero ante altare prostravit, quod ad caput vivifici corporis consecratum est. Mater vero lacrimabili proce intenta, se solam indignam et expertem fatetur, spe lætam venisse, sed tristem redire narrat. Puer autem ⁴¹⁶ interim subita soporis quiete solutus est. Qui transacta hora sponte sua evigilans, lætus surrexit, matrem veste apprehendit, si hoc sepulchrum sanctæ Adalheidæ esset, prima voce quæsit, quæ sibi in somno apparens linguæ vinculum resolverit. Eo modo matrona præ desperatione discessura, reliquum diei duxit illi in lætitia, et pro sospitate filii devota et grata, fratribus in sanctis suis Deum collaudantibus obtulit manuscula.

12. Quidam homo de Burgundia progenitus, ab utero matris ita exstitit claudus et curvus, ut plantæ pedum ad nates, manus vero ad genua conglutinata viderentur. Qui dum ab hoc infirmitatis incommodo per sancti Sulpitii (117) meritum liberaretur, idem alia calumnia divino nutu vexari permissus est, ut dum hujus piissimæ atque sanctissimæ femine precibus curaretur, virtus præclarissimi confessoris æquaretur. Contigit vero ⁴¹⁷ hujusmodi C hominem apud præfati loci abbatem Gerbertum, piæ memoriæ virum, cum reliquorum egenorum turba degere, matutinisque laudibus in festivitate beati Petri apostoli vano auditu interesse. Namque malorum et bonorum immemor, etiam temporis et loci venerandi contemptor, cœpit cum viris et feminis miscere verba turpitudinis, sicque cum stultorum conventiculis fecit impedimenta divinæ laudis. Tum subito mira celeritate utraque brachia strictim in terga resilierunt, ambæque manus ejus tanta vi in se reflexæ sunt, ut disruptis digitorum nodulis, astantes maderent aspergine sanguinis. Nec tamen minori intus percussus est supplicio, utpote arreptus dæmone pessimo, sicque duplici pœna devinctus, miserabili spectaculo totius populi movit D fletus ⁴¹⁸ et planctus. Sed dum chorus monachorum Dei laudes per missam celebraret, omnisque plebs mœstis modis sanctæ Adalheidæ merita precibus provocaret, tandem nodis brachiorum so-

lutis, adeptus est integritatem mentis et corporis. Ipse tamen post aliquantos dies mutus effectus, ad sepulchrum ejusdem beatissimæ matris linguæ recepit usus.

13. Temporibus vero tertiæ Heinrichi ⁴¹⁹ imperatoris unius signi mirificus claruit eventus, per quem in sanctorum numero spiritalem potentiam illam verissima argumentatione agnovimus. Quidam vir nomine Burchardus ⁴²⁰, in ministerio Liudpoldi ⁴²¹ Magunciensis archiepiscopi (118) fideliter degens, parentelæ suæ servili conditione cedit dominio venerabilis augustæ. Cujus liberalissima ⁴²² benignitate donatum majoribus suis prædium hereditario jure absque ambigua lite possidebat, ideoque summa devotione donatricem dominam omnimodis venerari solebat. Accidit autem, ut dux Alamannorum Otto de Swinvorth (119), licet justitiæ aliarumque virtutum quam plurima exempla sectaretur, tamen insatiatæ cupiditatis facibus accensus, prædictum prædiolum, suæ latissimæ possessioni ⁴²³ contiguum forte, more Achab vel potius Jezabelis propriæ ditioni injuste vendicare est aggressus. Ergo homo talem jacturam agrorum violenter, non legaliter ⁴²⁴ peressus, dum humanum præsidium contra tantæ potentie culmen desperaret, recolens animo liberalis doni privilegium, ad donantis domiæ fideliter accessit patrociniū, cartulam quoque in præfatam possessionem conscriptam miserabili cultu afferens, sacratæ tumbæ imposuit; commodo sonitu campanarum querulosaque ⁴²⁵ adclamatione dominam suam sibi dormientem excitare serustico more asseruit, fratrumque congregationem suam casum misereri ⁴²⁶ ob ⁴²⁷ solatium ⁴²⁸ patronæ piæ incitavit. Igitur fraternæ consolationis promissis delibutus, anchora spei in tantæ adversitatis fluctuationibus domum rediit roboratus. Post hæc vero prædicto duci gravissimæ infirmitatis plaga percusso, beata Adalheida, tam severo quam honesto vultu, nocturno silentio apparens, horribiles minas infernalis incendii potenter indixit, nisi famulo suo injuste ablatum citius restitueret prædium. Princeps vero, tam sensatus quam venerabilis personæ invectiva comminatione tremefactus, injuriam patientem calumniamque intolerabilem sustinentem festina legatione adduxit, eique amissæ possessionis jus, exposita prius miranda visione et admodum tremenda minatione subitæ mortis et perennis supplicii, prompto animo redonavit. Extemplo homo tanta damna expertus et talia ⁴²⁹ commoda consecutus, domino Deo et sanctæ Adalheidæ condignas grates referens ad ejus monasterium gratulabundus festinavit, complura donativa ecclesiasticis ornamentis

VARIE LECTIONES.

⁴¹⁵ domino curatione 8. ⁴¹⁶ deest 10. ⁴¹⁷ ergo 9. ^{deest} 10. ⁴¹⁸ fletum 9. 10. ⁴¹⁹ henrici 9. ⁴²⁰ burcardus 10. ⁴²¹ liudolf 8. ⁴²² uberissima 9. 10. ⁴²³ possessionis 10. ⁴²⁴ l. est p. 10. ⁴²⁵ querulosaque 9. 10. ⁴²⁶ miserari 8. ⁴²⁷ et. 9. 10. ⁴²⁸ sola cui p. 8. ⁴²⁹ tanta 10.

NOTÆ.

(117) Bituricensis.

(118) Sedit a. 1054-1060.

(119) Dux annis 1048-1057.

vel ⁴⁸⁰ necessitatibus fratrum accommodata contulit, A cessavit a laude sanctæ Adalheidæ et omnipotentis et relata causa vel modo restitutæ rei, nunquam Dei ⁴⁹¹.

VARIE LECTIONES.

⁴⁸⁰ et 10. ⁴⁹¹ hic 8. desinit. Explicit vita sanctæ Adalheidæ imperatricis augustæ. 9. — In 9. et 10 hæc sequuntur : Hymnus ad vesperam.

Anni voluto tempore,
Festiva lux Adalheidæ
Nobis beatæ claruit,
Qua [quam 10] seculum jam respuit.
Apostolici dogmatis
Instructa didascalis,
Sic utitur regalibus,
Ut nra non sit fascibus.
Fidit oves largissimas,
Donis repleus ecclesias;

Regni facultas maxima
Dispersa pavit agmina.
Martham sequi decreverat.
Opus manu compleverat (o. m. c. des. 10);
Amat Mariam pectore,
Secura Christum cernere.
Summo Tonanti gloria
Æterna sit per secula,
Qui nos sacris solenniis
Jungat polorum gaudiis. Amen.

Sequitur officium Missæ B. Adalheidis et in 10. etiam officia in vesperis, in nocturnis, etc.

S. ODILONIS SERMONES

(Biblioth. Cluniac., p. 371.)

SERMO PRIMUS.

DE NATIVITATE DOMINI SALVATORIS.

Dominicæ nativitatis sacratissimum diem celebrantes, oportet nos, dilectissimi fratres, ad illius divinam æternitatem et æternam divinitatem, et, ut ita dicam, ex Deo Patre inimitabilem et ineffabilem aciem mentis dirigere: in cujus temporali ortu, ea quæ in cælis sunt et quæ in terris necessario ac singulariter spirituali jubilatione constat exultare. Non immerito ea quæ in cælis et quæ in terris sunt in adventu Conditoris sui exultare diximus, quia duas ad intelligendum et laudandum se creaturas, angelicam videlicet et humanam, in primordio Deum fecisse cognoscimus. Eæ vero creaturæ auctori comparatæ, licet nihil sint, multo tamen præstantius et feliciter cæteris creaturis subsistunt, quia ut Creatorem suum laudarent et cognoscerent, ab ipso specialiter meruerunt. Cætera vero mundi machina, non per se, sed per nos Deum laudat, dum ipsam considerantes, vel ejus pulchritudinem, vel Artificis miramur sapientiam. Et dum cuncta quæ creata sunt cernimus, in Creatoris admirationem sublevamur. Nos vero qui ad cognoscendum et collaudandum Deum, ipsius dono gratiæ, angelis socii effecti sumus, nato Domino Christo, et cum angelis, *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, cantemus et cum Propheta dicamus: *Venite, exultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro*. Ad contemplandum quippe Creatorem suum homo conditus fuerat, ut ejus semper speciem quærendo cerneret, et cernendo quæreret, atque in solemnitate illius amoris, sine defectu permaneret. Postquam enim humanæ naturæ conditio, suadente apostata angelo, in primo parente lucem invisibilium perdidit, et totam se in amorem visibilium fudit, tanto est ab interna speculatione cæcata, quanto foris deformiter sparsa; et quæ futura erat, si servare voluisset præceptum

B Conditoris, carne spiritualis, deserendo Auctorem facta est mente carnalis. Unde fit ut nulla noverit nisi ea quæ corporis oculis, ut ita dixerim, palpando cognoscit, et ea sola cogitet quæ ad animum per imagines corporum trahit. In quibus, dum totam se dilatata mens prospicit, ab internæ intelligentiæ subtilitate grossescit. Et quia jam erigere ad summa se non valet, cælesti pulchritudine perditæ, in his deformiter libenter jacet.

Sed Deus omnipotens, qui hominem ad imaginem suam condidit, noluit illum in sua deformitate æternaliter perire, misit Filium suum, qui etiam apparuit inter homines speciosus forma præ filiis hominum, ut hominem quem potestate suæ divinitatis mirabiliter formaverat humanitatis suæ præsentia misericorditer reformaret, et de informi forma formosam in formam transformaret. Suscepit Dominus formam servi, ut reconciliaret nos Deo Patri. In nostra carne visibilis voluit apparere, ut ad amorem invisibilium ipso duce possemus redire. O magnæ pietatis indicium! o ineffabile divinæ misericordiæ sacramentum! Omnipotens Deus hominem decrevit redimere, et redimendo homini etiam corporaliter ostendit, et ipse, ut ita dixerim, fugitivi sui vestigia subsequens, ad redimendum quem amiserat hominem locus venit. Si enim appellari locus nequaquam Conditor posset, Deum laudans nequaquam Psalmista dixisset: *Filii servorum tuorum habitabunt ibi*. Ibi enim non dicimus, nisi cum specialiter locum designamus. Conditor etenim nostrus, cum sit omnium rerum locus, sed illocalis, veniens in mundum, non habuit proprium locum in terra, sicut ipse dixit: *Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet*. Et secundum Lucam evangelistam, *positus est in præsepio*, quia non erat integerrimæ genitrici ejus locus in diversorio. Quis vidit unquam tale? Quis audivit huic simile? Tanta enim erat in assumpta humanitate humilitas, quanta in